

STANDART

hil we howpsuzlyk

Esaslandyryjysy — «Türkmenstandartlary» baş döwlet gullugy

№4

2023

YLMY-TEHNIKI ŽURNAL

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC AND TECHNICAL MAGAZINE

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe ýurdumyza jemgyýetiň we döwletiň iň ýokary gymmatlygy bolan adamyň saglygyny goramakda, ilatyň saglyk ýagdaýyny gowulandyrmakda, keselleriň önüni almakda we olary ýok etmäge, saglygy goraýyş we derman senagaty pudagyny dünýä derejesinde ösdürmekde uly işler amala aşyrylýar. Şunuň bilen baglylykda, Türkmenistanyň «Saglyk» Döwlet maksatnamasynda göz önünde tutulan çäreleriň üstünlikli durmuşa geçirilmegi netijesinde, ýurtda ilata edilýän lukmançylyk hyzmatlarynyň netijeliligi, hili we elýeterliligi gün-günden ýokarlandyrylýar. Hususanda, dünýäniň belli önüm öndürjileriniň döwrebap enjamlarynyň ornaşdyrylmagy bilen, türkmenistanlylara ýokary halkara ölçeglere laýyk gelyän lukmançylyk hyzmatlary edilýär [1]. Elbetde, bu önümleri halkara derejede standartlaşdyrmak zerurdyr.

SAGLYK ULGAMYNÝ HALKARA DEREJEDE STANDARTLAŞDYRMAK

Häzirki döwürde Türkmenistan 50-ä golaý halkara guramalar, şol hatarda standartlaşdyrmak boýunça ISO (International Organization for Standardization) halkara guramasy bilen işjeň hyzmatdaşlyk saklaýar. Ýeri gelende bellesek, Türkmenistan 1993-nji ýyldan bäri ISO-nyň agzasydyr.

Guramanyň esasy maksady bütün dünýä derejesinde halkara söwda alyş-çalyş we özara hyzmatdaşlyk boýunça standartlary ösdürmäge hem-de intellektual, ylmy-tehniki we ykdysady işler boýunça hyzmatdaşlygy giňeltmäge mümkinçilik bermek bolup durýar. ISO standartlary öndürjilere diňe dogry enjam görnüşini has çalt öndürmäge, olaryň ähli zerur hil we öndürjilik üllülerine laýyk gelmegine kömek edýär. Gurama ýurdumyzyň alyan lukmançylyk önümleriniň, serişdeleriniň we enjamlarynyň halkara standartlara laýyk gelmegine giň mümkinçilik döredýär [2]. ISO öňdebaryjy halkara tejribäni bir ýere jemlemek we dünýä ýaýratmak üçin milli agzalar (hil, dogruçylyk, jogapkärçilik we howpsuzlyk ýörelgelerine ygrarly bolan döwletler, guramalar we kompaniýalar) ulgamynyň üsti bilen işleýär.

Saglygy goraýyş pudagyna degişli önümler üçin ISO üllüleri jemgyýete ýokary hilli saglyk hyzmatlarynyň berilmegine we olaryň elýeterliligine gönükdirilendir. Standartlar saglyk ulgamlaryna hyzmatlary deňeşdirmäge, maglumatlary jemlemäge we paýlaşmaga hem-de hassalaryň şahsy durmuşyny goramaga mümkinçilik berýär. Muňa saglygy goraýyş ulgamyndaky ösüşler bilen gyzylan taraplaryň we ähli pudaklaryň gatnaşmagy zerurdyr. ISO standartlary saglygy goraýyş ulgamynyň aşakdaky pudaklary boýunça halkara ykrarnamany berýär [3]:

- stomatologiýa ;
 - optika ;
 - saglyk enjamlary ;
 - asma arkaly bejergi we sanjymlar ;
 - lukmançylyk enjamlary ;
 - operasiýa ;
 - kömekçi serişdeler ;
 - lukmançylyk serişdelerini zyýansyzlandyrmak ;
 - saglyk informatikasy ;
 - hytaý milli saglygy goraýyş ;
 - operasiýa üçin implantlar .
- Saglygy goraýyş guramalarynyň dolandyrylyşy:
- ISO/TC 210, hil dolandyryş we lukmançylyk enjamlary üçin umumy talaplar;
 - ISO/TC 212, kliniki barlaghana synaglary we anyklaýyş test barlaglary;
 - ISO/TC 194, lukmançylyk enjamlaryna biologiki we kliniki baha bermek;
 - ISO/TC 198, saglygy goraýyş önümleriniň zyýansyzlandyrylyşy;
 - ISO/TC 172, optika we fotonika;
 - ISO/TC 106, stomatologiýa;
 - ISO/TC 150, operasiýa üçin implantlar;
 - ISO/TC 304, saglygy goraýyş guramasynyň dolandyrylyşy;
 - ISO/TC 215, saglyk informatikasy.

Türkmenistana getirilýän ähli daşary ýurt lukmançylyk enjamlary «Türkmenstandartlary» baş döwlet gullugynyň garamagyndan geçýär.

Häzirki zaman şertlerinde ýurdumyzyň saglygy goraýyş ulgamynyň halkara standartlara laýyk gelyän önümler we serişdeler bilen üpjün edilmegi halkymyza edilýän saglyk hyzmatlarynyň hilini has-da ýokarlandyrdy.

EDEBIÝAT

1. *Türkmenistanyň «Saglyk» Döwlet maksatnamasy.* — A, 2021.
2. *T.Çaryjewa. Standartlaşdyrmak.* — A, 2010.
3. *ISO and Health (Great things happen when the world agrees).* ISBN, ISO, 2019.

Aýgözel ÖWEZOWA,
Türkmenistanyň Daşary işler ministrliginiň Halkara gatnaşyklary institutynyň aspiranty.

Ogulgurban EZIMOWA,
Türkmenistanyň Daşary işler ministrliginiň Halkara gatnaşyklary institutynyň uly mugallymy, filosofiýa ylmylarynyň kandidaty;
Jennet EZIMOWA,
TYA-nyň Taryh we arheologiýa institutynyň aspiranty

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda möhüm ähmiýetli ekologiýa meselelerini çözmekde, daşky gurşawy goramakda, tebigy baýlyklardan rejeli peýdalanmakda alnyp barylýan işler dünýä nusgalykdyr.

Ekologiýa ylmynyň möhüm ugurlarynyň biri adam ekologiýasydyr. Adam ekologiýasy ylymda täze jähetden öwrenilýän ugur bolup, ol köpugurly meseleleri özünde jemleýär. Olar milletiň genofondu, ynsan saglygyny goramak, sagdyn nesil dowamatyny ýöretmek, ene süýdüni wagyz etmek, adam ömrüniň uzalmagy üçin şert döretmek, ynsanyň ýaşayyş-durmuşynyň hilini ýokarlandyrmak, daşky gurşawy aýawly saklamak, ýokary hilli suw hem-de azyk önümleri bilen üpjün etmek, şahsyýetiň ekologiki aň-düşünjesini, medeniýetini kämilleşdirmek, zähmetkeşleriň döredijilikli işjeňligini goldamak, ynsanyň tebigat, şahsyýetler bilen sazlaşykly gatnaşyklaryny, ruhubelentligini goldamak, adamzadyň baky abadançylygy we ýagty geljegi baradaky meselelerdir.

Türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy Gahryman Arkadagymyzyň tagallasy bilen, 1995-nji ýylyň 21-nji iýulynda «Saglyk» Döwlet maksatnamasy kabul edildi. Gahryman Arkadagymyz «Garaşsyzlyk — bagtymyz» atly kitabynda degişli maksatnama barada: «Bu syýasatyň esasy maksady adam ekologiýasydyr» diýip belleýär. Döwlet maksatnamasynyň çäginde adam ekologiýasy babatda giň gerimli işler alnyp barylýar. Maksatnamada garalýan adamyň saglygyny goramak, olar üçin ýokary ýaşayyş-durmuş şertlerini döretmek, ilaty oňat hilli azyk önümleri, agyz suwy bilen üpjün etmek, ýaş nesilleri sagdyn edip ýetişdirmek meseleleri bolsa ekologiýa abadançylygy bilen baglanyşyklydyr. Çagalaryň ene süýdi bilen ýmitlendirilmegi, immun ýetmezçilik wirusy sebäpli döreýän keselleriň önüni almak, irki anyklaýyş işlerini geçirmek, ynsanyň ömrüniň dowamlylygyny uzaltmak meseleleri daşky gurşawy goramak, ekologiýa taýdan amatly şertleri döretmek işleri bilen sazlaşýar. Bu ugurlar boýunça täze

kanunlaryň kabul edilmegi döwletimiziň ekologiýa babatynda hukuk binýadynyň berkdiginiň aýdyň mysalydyr.

Türkmenistanyň Konstitusiyasynyň 53-nji maddasynda: «Döwlet ilatyň sagdyn ýaşayyş şertlerini goramak we üpjün etmek, daşky gurşawy goramak we onuň durnukly ýagdaýyny saklamak maksady bilen, tebigy baýlyklary rejeli peýdalanmaga degişli çäreleri amala aşyryr» diýlip bellenilýär. Şeýle hem bu maddada raýatlaryň ekologiýa bilen bagly şahsy jogapkärçiligi barada beýan edilýär.

Zeminde bolup geçýän özgerişleriň ählisiniň merkezinde özgerdiji we döre-

Türkmenistanyň Konstitusiyasynda ekologiýa bilen bagly hukuk ýörelgeleriniň giňeldilmegi daşky gurşawy goramak bilen bagly milli kanunlaryň kämilleşmegine esas bolup, döwlet hukugynyň ekologik binýadyny has-da berkider. «Tebigaty goramak hakynda» Türkmenistanyň Kanunynyň VIII baby «Ekologik terbiýe we bilim, tebigaty goramak babatda ylmy barlaglar» diýlip atlandyrylan. Kanunyň 57-nji maddasynyň 4-nji bölümünde: «Bilim, tebigaty goraýyş edaralary, beýleki döwlet edaralary we jemgyýetçilik birlikleri, köpçülikleýin habar beriş serişdeleri tebigaty goramak we tebigatdan rejeli

ADAM EKOLOGIÝASY — DÖWLETIŇ IŇ ÝOKARY GYMMATLYGY

dijilikli hereket ediji ynsanyň durandygyny biz bilýäris. Ekologiýa meselelerinde ynsan hukuklary bilen bir hatarda, onuň daşky gurşawy goramakda, tebigat bilen sazlaşykda ýaşamakda, durnukly ösüş üpjün etmekde uly jogapkärçiliginiň bardygyny hem bilmelidir. Bu ýörelgeler Türkmenistanyň Konstitusiyasynyň 53-nji maddasynda öz beýanyny tapýar: «Her bir adam tebigaty goramaga, daşky gurşawa we tebigy baýlyklara aýawly çemeleşmäge borçludur». Häzirki döwürde köpsanly global ekologiýa meseleleriniň ýüze çykmagy her bir ynsanyň ol meseleleriň çözgüdine şahsy goşandyny goşmalydygyny we ekologiýa jogapkärçiliginiň ýokary bolmalydygyny görkezýär. Ekologiýa jogapkärçiliginiň hukuk ýörelgeleri Türkmenistanyň Administratiw hukuk bozulmalary hakyndaky Kodeksinde hem öz beýanyny tapýar.

peýdalanmak hakyndaky bilimleri ýaýradýar, ekologiýany wagyz edýär» diýlip, wezipeler beýan edilen.

Ýaşlaryň ekologiýa baradaky aň-düşünjesini, bilimini, medeniýetini kämilleşdirmek maksady bilen, okuw sapaklary, ylmy-amaly maslahatlar, olimpiadalar geçirilýär.

Türkmen halkynyň we adamzadyň bagtly geljeginiň hatyrasyna ynsanperwer syýasaty dabaralandyrylan Arkadagly Gahryman Prezidentimiziň janyňyň sag, ömrüniň uzak, döwletimiziň durnukly ösüşi üçin öňe sürýän täze başlangyçlarynyň rowaç bolmagyny arzuw edýäris.

EDEBIÝAT

1. *Gurbanguly Berdimuhamedow. Garaşsyzlyk — bagtymyz.* — A, TDNG. 2021 ý.
2. *Türkmenistanyň Konstitusiyasy.* — A, TDNG. 2023 ý.